

GÁSPÁR FERENC

Trubadúrvarázs

(Regényrészlet)

A Trubadúrvarázs két idősíkban játszódik. Janus Panonius, a meghasonlott költő, aki éjszakánként nemcsak tüdőbajától, hanem rémlátomásaitól sem tud aludni, összeesküvést készít elő Mátyás király ellen. A másik szálnak Szénpataki Ádám, egy képzelt trubadúr a főszereplője majd' háromszáz évvel korábban, Imre király udvarában.

2.

Első emlékem nem az anyámhoz fűződik. Megyek apám mellett, fogja a kezem. Szénszagú és füstszagú. A keze is fekete, a ruhája is... Néha félek tőle, mert ennyire sötét, néha meg szeretem, ahogy rám mosolyog. A völgy hosszú, észak-dél irányú. A patak vidáman csörgedezik benne. Szénpatak, így hívják, a szénégetőkről. Apám is velük dolgozik. Ezért hívnak így: Ádám, a Szénégető fia.

3.

A püspök néha úgy érzi, nincs egyedül. Mintha ketten lennének ők: az egyik csinos arcú, ügyesen verselő ember, kánonjogot tanult, s úgy felvitte az Isten a dolgát, hogy egyszer még magánál a római pápánál is járt követségben; míg a másik egy púpos, sánta, sötét alak. Néha, amikor a tükörbe néz, látja maga mögött a foghíjas figurát, ahogy kretén módra rávigyorog. S közben beszél. Ilyeneket mond, hogy kelj fel Mátyás ellen, mert a király szörnyű despota! Még érsek is lehetsz, vagy pápa, de ha Mátyás marad a király, akkor neked lóttak. Még a püspökséget sem tarthatod meg, nem ám! És ha pápa leszel, megint jöhetnek a nők! Ezt mondja a púpos, és mikor idáig ér a beszédben, rázkódni kezd a röhögéstől. Csúnyán röhög, fröcsköl közben a nyála. A püspök letörli a tükröt, a látomás eltűnik. De csak azért, hogy amint megfordul, mindjárt megpillanthassa az ajtóban. Ott tá-

maszkodik a falnak, és röhög tovább. A püspök néha úgy érzi, még a farkát is látja, amint előkunkorodik a háta mögül a gazficónak. De az arca olyan, mint az enyém.

4.

Anyám meghalt, mikor az öcsém megszületett. A nővérem vi-
gyázott ránk, amíg apánk dolgozni járt. Igaz, nem ment mesz-
szire, a kunyhónk a földbe volt ásva nem messze a kőfejtőtől,
közel a boksákhöz. Ott láttam először királyi embert. Az ember
lőháton ült, díszes mentét viselt, és parancsokat osztogatott a
kőfaragóknak. A faragók gyönyörűen dolgoztak, szép egyenletes
köveket faragtak vésővel meg kőműveskalapáccsal, s nem vol-
tak füstszagúak. Ráadásul a kalapálás ritmusra történt, sokszor
énekeltek is munka közben. Ez nagyon tetszett nekem, néha úgy
kellett elrángatni a kőfejtőből.

A másik gyerekkori emlékem egy vasárnaphoz fűződik. Szép,
tavaszi nap volt, már kora reggel odakint szaladgáltunk a réten.
Egyszer csak apám előbújt a kunyhóból, nagyot nyújtózkodott,
és elindult a tó felé. A tavat a patakból duzzasztották fel a szén-
égetők és a kőfejtők, hogy szárazság idején is legyen vizük. Ha-
lak úszkáltak benne, meg békák. Rengeteg béka. A napokban a
békák elárasztották az egész környéket, egymás hátán ültek, s
úgy brekegtek. Én már akkor tudtam, hogy így készül az ebi-
hal, és a brekkencsek ilyenkor annyira el vannak bódulva a nagy
ebihalgyártásban, hogy se látnak, se hallanak. Könnyedén ösz-
szekapkodja őket az ember, fejbe csapja, levágja a lábait. Tűz
mindig van a szénégetőknél, rost szintén könnyen akad, gyor-
san megsülnek az apró combok. A maradékot meg felfalják a
madarak. Most azonban nem kötöttek le az ízletes békacombok,
mert apám olyat művelt, amelyet még sose. Ledobta a rongyait, s
megmártózott a tóban! Közben persze nagyokat prüszkölt, nem-
rég olvadt el a hó, hideg volt a víz nagyon.

Kijövet tiszta ruhát húzott magára, alig ismertem rá, úgy meg-
változott. Én is kaptam egy fehér inget, s abban indultunk el
testvéreimmel együtt a faluba. A falu nem volt messze, de en-
gem hamar kifárasztott a gyaloglás. Apám a nyakába vett, friss
volt a bőre és jószagú. Mintha egy idegen vitt volna a vállán...

Hamarosan feltűntek az első házak, meg a templomba igyekvő emberek sokasága. Virágvasárnap volt, s én először hallottam templomi éneket.

5.

A misét aztán úgy tartotta meg, mintha ott sem lett volna. Megszokásból darálta az adventi imákat, s arra sem kellett anyyira figyelnie, melyik részt olvassa az Újszövetségből.

„És nem volt nékik gyermekük, mert Erzsébet meddő vala, és mind a ketten immár idős emberek valának.”

A püspök, akármennyire nem figyelt, akárhogy is rángatózott ellentétes érzelmei, látomásai között, melyek hol a pokolba, hol a mennyországba röpítették, attól függően, hogy mi jutott az eszébe – a különös kép az ifjú dalnokkal és a lánnyal a virágzó mandulafa előtt, vagy éppen démoni, púpos hasonmásának bűnös biztatásai –, mégis fennakadt az általa automatikusan elhadartakon. A figyelem nem is jó szó ide, talán inkább hogy a saját, már unos-untalan elhadart, monoton beszédének az értelme eljutott a tudatáig, és felszínre tört, akár a föld alatt megbúvó patak a Mecsek oldalában, mely váratlanul előbukkanva, tiszta habjaival elsöpör minden szemetet maga elől.

„Nem volt nékik gyermekük.” A püspök öröklött érzékenysége-nél fogva, meg a költői énjéből következőleg hajlamos volt meghatódni saját magától – nem állt tőle távol a melodramatikus önsajnálát. Természetesen eszébe jutott a gondolat, ami gyakran kínozza. Nincs gyereke, talán nem is lesz, akkor pedig mit ér az élete. Verset sem ír már annyit, mint régen. És becsapja magát azzal, hogy az igazságért küzd, a szebb jövőért, a zsarnok ellen.

„Lón pedig, hogy amikor ő rendjének sorában papi szolgálatot végzett Isten előtt... végzett Isten előtt...” Janus megakadt az olvasásban. Felpillantott. Csodálkozva látta, hogy üres a templom, alig néhányan lézengenek benne. Advent idején... „A papi tiszt szokása szerint reá jutott a sor, hogy bemenvén az Úrnak templomába, jó illatot gerjessen.” Újból felnézett. Tele a templom.

Halucinálok. Már megint képeket látok... S valahol felröhög a púpos. Az első sorban ül, már látom, rázkódik a kacagástól. Nem messze tőle viszont egy tiszta tekintetű lány... talán gyónni akar... Meghallgat, szentatyám? Miért akadt meg a felolvasásban? Miért fordul el tőlem? Nem hatja meg szűzi szemérmem?

Janus csak a friss levegőn tér magához. A délelőtt a misével, a lánnyal, aki meggyónt neki, oly gyorsan röpi el, mint mikor egyszer Váradról hajtottak ki gyors kerekű kocsikkal. A lány képe még sokszor felvetődött benne, nem tudta eldönteni, hűsvér ember volt-e, vagy ő is csak lázas képzeletének a szüleménye. Vágynai kínozták, felvillantak a régi, pajzán ferrarai emlékek.

Úgy vélte, ha most gyorsan beleveti magát a politikába, akkor megint kitisztul a kép, elfelejti ezt a zaklatott vasárnapot. Betemeti majd a hó, akár az utat mögötte.

– Csomagolj! – adta ki a parancsot a diakónusnak a palotában, amikor hazaért. – Holnap hajnalban utazom Esztergomba a nagybátyámhoz!

Este, lefekvés előtt már úgy érezte, tiszta a feje. Megnyugodva koppantotta el a gyertyákat, s a sarokban bujkáló ördögök ellen Mária-imákat mormolt. El is párologtak mind. Csak egy rondán röhögő púpos maradt az asztalnál, a széken ülve. Gyorsan keresztet vetett rá, mire eltűnt ez az átkozott is. Janusnak ezúttal könnyű álma volt, megkönnyörültek rajta az istenek.

6.

Ki az az ember a fakeresztben? – kérdem apámat a templomban. Lepisszeg. Nem érdekel tovább a sovány figura a furcsán pislantó szemével, mellén a vöröslő sebbel. Inkább a lányokat nézem. Mert akármilyen kicsi vagyok, megigéz a szépségük! Különösen egy barna lány tetszik nekem, oldalt ül tőlünk, nem túl messze... Rám pillant, huncutul nevetni kezd, eltakarja a száját a tenyerével. De hamarosan valami egészen más dolog tereli el a figyelmem. Ének szólal meg, templomi kórus. Nálunk otthon mindenki énekel, de ez, amit most hallok, valami egészen más! Erősek a hangok, földöntúliak. Mintha felemelnének, fel, a

templom magasába. És még egy hangszer is megszólal hirtelen, egy... Ez az első találkozásom a hangszeres zenével.

Gyakran eszembe jutnak ezek az emlékek, hiszen annyira lehetetlen, hogy én, az egyszerű szénégető gyermeke itt lehetek Imre király udvarában, Esztergomban. Sokan csúfolnak a származásom miatt, s mivel a nevem is Szénégető fia Ábel, ezért szinte kínálkozik az alkalom, hogy belém kössenek. Mint például ma is. Ez a gazfickó, aki Peire Vidal névre hallgat, ez kötözködik velem. Sérült a nyelve, mert egy francia gróf kilyukasztatta, hogy ne csókolózhasson a feleségével! Annyira azért nem lyukas a nyelve, hogy ne tudjon velem beszélni, csak örökösen csurog a nyála, és nehezen érteni, amit mond. Ha visszakérdezed, bedühödik, és a kardja után kapkod. Lehetetlen alak... A király kedveli, mert ha nem köpköd és szitkozódik, akkor tényleg szépen zenél a kobzán, de énekhanggal már nem kíséri. Szóval ma délből, amikor ebédhez készülődtünk, megrántja a karomat, és ezt hörgi a fülemben:

– Hallom, te nagy békász vagy, komé! A király szereti a békacombot! Kért engem, szóljak: kapd magad, szaladj ki a Duna partjára, s szedj össze néhányat!

De engem nem olyan fából faragtak, hogy rögvést elhiggyek minden marhaságot.

– Kapkodd magad a békát, ha annyira odavagy értük!
– Nem vagyok én olyan ügyes. Jobban kezelem a lantot, mint a békafogó hálót!
– Ti meg mit sustorogtok itt?

Maga az esztergomi érsek kérdezi ezt. Hirtelen lép ki a szobájából, szigorú tekintettel néz ránk, homlokán összeráncolja a redőket. Jób érsek hatalmas termetű ember, s bár öregkorára háta kissé meggörnyedt, alakja még így is erőt sugároz. A lókötő Vidal mindjárt hétrét görnyed ijedtében, no meg az igyekezettől a seggnyalásban, amint meglátja.

– A délutáni zeneelőadásunkról beszélgetünk, arra készülünk, ó, nagyúr – sóhajtozik a gazember, ahogy magához tér

a görnyedésből. Én, mint második vonalbeli muzsikus, csak udvariasan állok mögötte, míg összeszedi magát.

Az atya meg csak biccent kimérten, és faképnél hagy bennünket.

Sejtem, mire megy ki a játék. Vidal akármennyire nyalta be magát az udvarnál, mégiscsak idegen. Én meg pór vagyok... Mondja is:

– Te póri származék, te paraszt, te! – és eltorzul az arca. A lyukas nyelve meg csak úgy fröcsköli az undorító nyálát. – Ha elevett volna a fene idejében békázni, nem förmed úgy ránk az érsek úr az imént!

De én erre csak megvonom a vállam, és belépek az ebédlőterembe. Nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget az első zenész dühkitöréseinek. Mint hamar kiderült: nagyot tévedtem.

7.

A püspök, mielőtt elutazott volna Esztergomba Jézus Urunk születését követő 1470. év adventjében, álmában még egy farknyi időre benézett a könyvtárba. Izgatta az a csodaszép vers a fantáziáját. Vajon mikor írhatták? Az idő közben megjavult, odakint a virágzó mandulafára ragyogott a decemberi nap. Janus álmában felkapta a kódexet, s amint kinyitotta, úgy hullottak belőle az újabb és újabb pergamenek, mint ősszel a falevelek. S versek rajtuk, mind-mind magyar nyelven. Lehajolt, összekotorta a széthullott lapokat. Aztán újra belepillantott a kódexbe. A színes iniciálé ezúttal nem szentet mutatott, hanem egy fiatal férfit, kobozzal a kezében.

8.

Az ebéd alatt fene jól éreztem magam. A király maga mellé ültetett, köszönhetően annak a dalnak, amit nemrégiben írtam a tiszteletére. Ki gondolta volna, hogy én, az egyszerű szénégető fia, ilyen magasra viszem, hogy a királlyal szalonnázom egy asztalnál? Amúgy nem is szalonna volt, hanem mindenféle sülték már-

tásban. Ettünk, dobáltuk a csontokat a kutyáknak, és én pompásan éreztem magam. Szemben velem a nádor ült meg a felesége, egy bővérű, teltkarcsú asszony, nekem meg annyira megnőtt a bátorságom, hogy meleg pillantásokat lövelltem feléje. A nádor úgy tett, mintha nem vett volna észre semmit, az asszonyka viszont elmosolyodott. Egyáltalán nem pirult el! Ez még jobban felbátorított, és barátságos szavakat intéztem hozzá.

– Ki ez az ember? – érdeklődött a nádor a királynál, mivel ő engem korábban sohasem látott.

– Elfelejtettem bemutatni – szabadkozott a király. – Ádám ügyes kezű zenész és énekes, a minap megörvendeztetett bennünket szerzeményével.

– Bámulja asszonyom – mordult a nádor, akit, úgy látszik, nem örvendeztetett meg szerzeményem híre. Hát persze, ha nem hallotta!

– Biztosan nem látott még ennyire előkelő dámát – felelte a király, én meg gyorsan bólogattam. Ezután nem beszélünk. Nemsokára az ebéddel elégedetten lépegettem a folyosón dalnoktársaim felé, kik irigykedve nézegettek. A felhők felett jártam, így fel sem tűnt nekem, hogy a nádor és Vidal gondterhelten sugdolóznak az egyik sarokban. Csupán azon járt az eszem, miképpen lehetne közelebb férkőzni a nádor feleségéhez...